

PRESINSZKY KÁROLY

SZAVAL A JÓ ÖREG CSALLÓKÖZI... (AZ ISKOLÁBAN IS)

INTERJÚ KOVÁCS ÁKOSSAL, A CSALLÓKÖZI NYELVJÁRÁSI NETKÖLTÉSZET MEGALKOTÓJÁVAL

2020 márciusában, a *Klikk Out* magazin online felületén jelent meg Kovács Ákos első, csallóközi nyelvjárásban elhangzó verse egy kitalált karakter, Tekács Ervin tollából. További két rész után megszületett a másik verselő főhőse is, Joli néni. A versek történései a szerző és környezete életéből, valamint a korunkat meghatározó eseményekből születnek. Idővel újabb ikonikus szereplőkkel gazdagodtak a történetek, melyeknek immár majdnem kétszáz része van. Minden héten hétfőn egy újabb verssel, csütörtökönként pedig egy újabb videóval gazdagodik a sorozat. 2022 decemberében volt elsőként látható élőben is a *Szaval a jó öreg csallóközi*. Ezt követően számos fellépésen nevettek a közönséget a Kovács Ákos által megjelentetett csallóközi karakterek. 2023 szeptemberében a budapesti ELTE falai között megrendezett 22. Élőnyelvi Konferencián egy kerekasztal-beszélgetésen a szakmai közönség is megismerhette a *Szaval a jó öreg csallóközi* projektjét. Kovács Ákossal a nyelv térbeli változosságának meg tapasztalásáról, a nyelvi problémák kezeléséről, verssorozatának ötletéről, céljáról és fogadtatásáról, valamint a csallóközi nyelvjárás jelenéről és jövőjéről beszélgettünk.

■ Ákos, kérlek, meséld el, hogy milyen nyelvi élményeid vannak azzal kapcsolatban – akár gyerekkorodtól fogva –, hogy mennyiféleképpen lehet beszélni.

■ Erre nagyon korán rájöttem, mert észrevettem azt, hogy otthon máshogy mondjuk ugyanazt a szót, mint ahogy este a tévében mondják, és teljesen máshogy, ha átmegyünk Győrbe, és ha a mamánál vagyunk, ő is teljesen máshogy mondja ugyanazt. Még gyerekejjel felismertem, hogy a nagyanyám mindig úgy beszél, mint későbbi verseimben a Tekács Ervin. Amikor én beszéltem így, akkor meg rám szólt, hogy miért beszélek így. Akkor jöttem rá, hogy ő azt hiszi, ahogyan ő beszél, az a köznyelv. De közben nem! Mindenki a saját dialektusán beszél. És akkor kezdtem el foglalkozni a nyelvvel. Már gyerekkoromtól szerettem utánozni például a szomszéd falubeliek nyelvhasználatát. Később, az egészségügyi szakközépiskolában rögtön megtetszett, ahogy például a palóc osztálytársaim beszéltek, és azt gondolták, hogy senki nem veszi észre a dialektusukat. Én pedig mindig utánoztam, ahogy beszéltek. Ez viszont nem karikatúra vagy gúny volt, hanem pontos tükör. Olyan voltam, mint egy papagáj, pontosan vissza tudtam adni mások beszédét. Most, ha itt ülne mellettem egy olyan magyar, akivel életemben nem találkoztam, azt se tudnám, hogy honnan van, de ha meghallanám a beszédét, akkor őt is ugyanúgy el tudnám utánozni.

| Kovács Ákos

■ **Hogyan tudod magadban elkülöníteni ezeket a nyelvváltozatokat? Nem veszed észre, hogy esetleg keverned őket?**

■ Hogyha beszélgetek valakivel, akkor igyekszem mindenkire a saját nyelvén szólni, hogy könnyebb legyen a kommunikáció. Korházban dolgozom immár tíz éve. Ott vettem észre azt, hogy nem lehet mindenkivel közmagyar nyelven beszélni, mert egyszerűen valaki azt nem érti meg. Szerintem a páciensekhez is a saját nyelvükön kell szólni. Én ezt fontosnak tartom, és számomra pár másodperc elég, hogy felismerjem a másik fél nyelvi sajátosságait, és magam is abba a nyelvi köntösbe öltözzek. Szerintem ez a kulcsa annak, hogy megértesd magad, és hogy te is megérts másokat.

■ **Úgy tűnik ezekből a válaszokból, hogy csak pozitív élményeid vannak arra vonatkozóan, hogy a nyelvek változatosak. Van-e esetleg olyan tapasztalatod, hogy a nyelvhasználatod, a nyelvjárásiad miatt valami sérelem ért?**

■ Nem, mert én úgy kommunikálok, ahogy velem kommunikálnak. Megpróbálom azt a hangot visszaadni, amit kapok. Ismerőseim viszont már kerültek kellemetlen helyzetbe emiatt, amikor például Győrben „csibésburgert” kértek. Az eladó gúnyolódni kezdett, hogy talán abból a kicsi sárga csibéből készítse el az ételt, ne pedig csirkeből. Ilyeneket tapasztaltam, és ez nekem rosszul esett, mert ez egyfajta diszkrimináció. Azt vettem észre, hogy vannak (főként magyarországi magyarok), akik meg vannak győződve arról, hogy az ő nyelvváltozatuk a tiszta magyar nyelv, miközben például, amit mi beszélünk itt a Csallóközben, az már régebben létezik. Másik oldalról viszont azt is látom, mivel gyerekeket is tanítok angol nyelvre, hogy ezek a csallóközi gyerekek már hasonlóan beszélnek magyarul, mint a budapestiek. Az egyes generációk között tehát nagyobb lesz a különbség, a legidősebbek nehezebben fognak tudni szót érteni a fiatalokkal.

■ **A Szaval a jó öreg csallóközi verseiben is főként idősek a szereplők. Honnan jött az ötlet, mi motivált, mi volt a célnál a sorozattal?**

■ A Klikk Out magazinnál vagyok zenei szerkesztő, és 2020 márciusában a főszerkesztő megkért, hogy készítsek valami vicces tartalmat, mert nagyon sok a rossz hír a covid miatt, az emberek félnek, semmi sem vidítja fel őket. Erre a kérésre született meg *Tekács Ervin: Hogyan nebetegedj meg* címmel az első rész. Azt szerintem 3 és fél perc alatt írtam meg. Olyan volt, mintha valami húzná a kezem, és erőt adna, egyszóval teljes természetességgel kíváncsított ki belőlem. Az első nap 6500-an meghallgatták, ami nagyon komoly elérésnek számított a magazinnál. Azután készítettem még egy verset, aztán még egyet, és rájöttem, hogy olyan 70 évre való téma van, úgyhogy akkor kezdjük el, és minden hétfőn lesz egy *Szaval a jó öreg csallóközi*. Három dolgot tartottam fontosnak: hogy ne vessünk, hogy ápoljuk szép nyelvünket, és hogy tanító jellege is legyen a sorozatnak. Az egészségügyben eltöltött évek során rengeteg időt töltöttem idős emberekkel, imádtam hallgatni az izes csallóközi nyelvjárásiakat. Várakozás közben viccelődtünk, utánoztam a kisöregeket, beültem a foteljeikbe. Azt hiszem, ők máig bennem élnek, és megidézem őket a karaktereim keresztül, akik bár idősek, de a mai embereket szimbolizálják.

■ **Mondtad, hogy kaptál visszajelzéseket. Milyenek voltak ezek? Figyeled a reakciókat most is? Tudsz információt arról, hogy kik „fogyasztják” ezeket a tartalmakat?**

■ A falusi disznóölésről szóló epizódot 8 hét alatt 2 millióan nézték meg. Én nem ismerek olyan csallóközi tartalmat, aminek ekkora nézettsége lett volna az interneten. Kapok üzeneteket távoli helyekről, kétezer kilométerről, holott én azt hittem, hogy ez egy itteni, lokális tartalom lesz. Megírják, hogy nekik is így beszéltek a nagyszüleik a disznóölésen, és hogy milyen jó volt visszacsöppenni a régi időkbe. Vannak, akik napjában többször is meghallgatják az epizódokat, sőt úgy hallgatják, hogy közben teljesen létezőnek képzelik például Joli néni. Rengetegen írnak privát levelet, sok erőt kívánnak, és biztatnak, hogy folytassam. Csak pozitív visszajelzéseket kapok, ami hihetetlen a mai világban, amikor kikerül az internetre bármilyen cikk, mindjárt ki van nevetve, az emberek mindjárt mindent kritizálnak. Itt pedig semmi ilyet nem tapasztalok. Egyetlen epizód, a covid-oltásról szóló kapott talán egy mérgező kommentet, hogy akkor „oltásatok magatokat”, de egyszerűen nem hiszem el, hogy nem jönnek negatív kommentek.

■ **Mi lehet a siker titka?**

■ Arra gondolok, hogy az emberek úgy hallgatják, hogy közben mindenki asszociál egy saját családtagra. Mindenhol van egy „Ervin”, az okos megmondó, aki mindent megold egyre. A Joli néni pedig az, aki mindent elintéz: „Meglesz, ingyen lesz, nem baj, ne fíjete!” Szerintem azért van sikere, mert erős családi kötődés van benne. Mindenki ismer a saját családjában valakit, aki hasonló stílusú, szeret intézkedni, mint a Joli néni.

■ **És biztosan azért is, mert sokan ráismernek a tájnyelvre! Szerinted melyik a csallóközi nyelvjárási legjellemzőbb sajátossága? Mi az a jelenség, amitől leginkább csallóközi lehet a megszólalás?**

■ Mostanra a hosszú í meg a hosszú ű a legjellemzőbb, pl. „víge, gyűsz”. Ez nagyon a miénk. Régebben az *e* használata lehetett gyakoribb, pl. „a kezánházbó van a szelámis seláto”, de ezt a jelenséget szerintem ma már csak nagyon kevesen használják. Vagy esetleg akkor, hogyha mérgesek, mert olyankor az ősök hangjai szakadnak fel az emberből. Nekem egyébként nincs olyan csallóközi nyelvjárási jelenség, ami nem tetszik. Valójában egyik nyelvjárási sincs olyan, ami nem tetszik. Valamiért szeretem ezeket.

■ **Mi volt számodra a legmeglepőbb alkalom vagy helyszín, ahol megtudtad, hogy olvassák a tartalmadat, reagálnak a verseidre?**

■ DJ is vagyok, és egyszer Komáromban zenéltem, amikor odajöttek hozzám középiskolai tanárnők, akik azt mondták, hogy tanítják a verseimet az iskolában. Nem hittem a fülemnek! Mondták, hogy vannak olyan órák, amikor végig lejátsszák a verset, s azt elemzik. Olyan is említettek ezek tanárnők, hogy ezt kéne szavaltatni a tanulókkal, mert a gyerekek szeretik utánozni a verseket. Igazából tényleg hogyha egy Joli néni-féle verset budapesti magyar nyelven szeretnél elszavalni, akkor annak nem

volna olyan értelme. Lehet, hogy vicces maradna, de valami elveszne belőle. Lehet, hogy pont ez a stílus segíti majd a csallóközi nyelvet, hogy ne bukjon a fölszín alá, mert amúgy szerintem arra van ítélve.

■ **Viszont a sorozat szereplőit utánozzák a gyerekek is, így a nyelvjárást is életben tartják velem!**

■ Úgy, ahogy én régen a Besenyő Pista bácsit utánoztam, úgy ezt is utánozzák, de nem engem utánoznak, hanem a karakteremet. És amúgy mindig, hogyha szólnak nekem, hogy Joli néni, én mindig mondom, hogy nem vagyok Joli néni. Azt nem szeretem soha, hogyha annak szólítanak. Mindig azt mondom, ha én teremtek egy karaktert, akkor ne a karakter nevén szólítsanak engem. Képzeld el, hogy egyébként annyira el tudok vonatkoztatni ezektől a karakterektől, hogy hétfőn elkészítem reggel a verset, este mindig meghallgatom az ágyban, lefekvés előtt, és kuncogok rajta. Nem hiszik el, hogy akkor már nekem annyira távolinak tűnik, mintha nem is én csináltam volna. Mintha életre kelne Joli néni, a rendkívül körmönfont, rafinált öregasszony.

■ **Ha akarod, ha nem, ez a küldetésed!**

■ Pontosan! Jön, jön magától. Már huszonevesen tudtam, hogy azért születtem, hogy az embereket megtáncoltassam és megnevettessem. Szerencsére ezt a kettőt csinálom már 18 éve.

■ **Említetted, hogy változik a nyelvjárás, a fiatalok szerinted kevésbé használják. Lehet-e az általad készített tartalmakkal a csallóközi nyelvjárás tekintélyét növelni?**

■ Szerintem az a nyelvjárás, amit mi, gyerekkorunkban használtunk, már nincs meg. Azt vettem észre, hogy a nagyszülők is inkább alkalmazkodnak a gyerekek nyelvéhez, és inkább azt mondják, hogy „Hol van a labda?“, nem pedig azt kérdezik, hogy „Hun van a labda? Lebdázzunk!“ Egyszerűen már alkalmazkodik a gyerekekhez, és már a gyerek nem hallja sehonnan azt a sajátos nyelvet. Azt is tudom, hogy rengeteg fiatal is hallgatja az epizódokat, mert tetszik nekik az egyes részek zenei válogatása. Talán ezzel is életben tartható a nyelvjárás, és nekem az is a célom. Egy másik interjúm során az újságíró azt mondta, hogy az ilyen tartalmak készítése az egyetlen mód, hogy ne haljon ki teljesen a nyelvjárás. Azt nem tudom tehát, hogy a Szaval a jó öreg csallóközivel lehet-e növelni a csallóközi nyelvjárás presztízsét, de az élettartamát biztosan.

■ **Szó volt az iskoláról, az oktatásról. Mondtad, hogy neked is vannak ilyen tapasztalataid. Hogyan lehetne esetleg még jobban az iskolában alkalmazni, bevinni ezeket a verseket?**

■ Hatalmas dolog lenne, amikor például egy Goethe-t vagy Shakespeare-t letesznek valaki elé, s az lenne a feladat, hogy a magyar fordítást fordítsa át csallóközire. Tudod, hogy mindenkit meg tudsz fogni azzal, ami érdeklíti őt. Rájöttem a kicsi gyerekekkel való foglalkozás során is, hogy ha nem angolozik velük valaki, hanem mondjuk G.I. Joe-kkal játszik, akkor mi leszünk a G.I. Joe-k, megyünk missziót megoldani, és közben az angol szavakat mondjuk, hogy bejussunk valahova, vagy hogy a missziót teljesítsük. Ezt ők nagyon imádják, át tudnak szellemülni. Hogyha megvannak a diákok, akiket meg akarunk szólítani, akkor mindenkivel a saját érdeklődési körén belül elővehetünk valami csallóközit is. Aztán pedig azzal, amit ő szeret, átformálhat valamit, ami aztán még vicces is lehet.

■ **Köszönöm szépen az interjút!**

